

Бранко Б. Бојовић, архитект

Ћинђић против Нушића, сасвим непотребно

Чини се да је идеја да се са Трга Републике у Београду уклони и на друго место постави споменик Браниславу Нушићу ради изградње Градске галерије која би носила име Зорана Ћинђића изазвало велику и доста емотивну реакцију Београђана. Изнети су многи веома различити и у великој мери неосновани аргументи у прилог те идеје као и многа оспоравања. Овај текст је покушај да се у ту полемику унесе изванредан ред и шире образложени аргументи.

Обележавање меморије на значајне људе и догађаје је велика вешта вештина која подразумева много мудрости и знања и која искључује било коју врсту импровизације. Иначе није могуће постићи одговарајући тј. жељени резултат. Посебно је тешко и одговорно обележавање меморије у градовима зато што су они набијени меморијом – они су поприште скоро свих догађаја од значаја за историју и културу народа, они су места у којима се дешавала историја народа и територија, они су места у којима су живели актери те историје, било као значајни појединци, било као маса народа, онда када до догађања народа дође.

Очигледне бесмислице

У Србији и Београду после Првог светског рата није више било просвећене власти, немамо је ни данас. Дозволите да поводом овог покушаја обележ авања меморије на Зорана Ћинђића најпре укажем на неке од бесмислица полуписмених или скоро неписмених вршилаца власти. Износим само неколико најмаркантнијих примера, из Београда. Пример први: тридесетих година прошлог века изграђен је тзв. уметнички павиљон на Малом Калемегдану који је, уствари, изложбена галерија. Због нечега, изложбени павиљон носи име једне дубровачке песникиње – Цвијете Зузорић а не нпр. имена Марина Држића, Петра Хекторовић а, Ивана-Џива Гундулића или неког другог, значајем и талентом већег песника. То, истина, целој ствари не би дало смисао, али би бар имали велико, репрезентативно име. Пример други: када је основна, математичка гимназија понела је име Вељка Влаховић а, а не Михаила Петровића – Мике Аласа, Руђера Бошковића, Марина Геталдић а. Пример трећи: У Београду, у Његошевој улици, постоји апотека Његош. И тако даље. Бесмисао ових и сличних именована је очигледан али смо се ми на њих навикли и не реагујемо, тј. настављамо да се понашамо по истом обрасцу. Зар није нпр. логичније да изложбени, павиљон носи име неког великог спикера, Ђорђа Крстић а, нпр., да математичка гимназија носи име великог математичара. Да апотека у Његошевој улици не носи име владике и песника јер Петар ИИ Петровић Његош није био апотекар...

У исту врсту бесмисла спада и постављање споменика великим људима Србије и српског народа у улицама које мање-више случајно носе њихова имена. Потпуно је апсурдно да споменик Војводи Мишићу шилбочи пред Београдским сајмом јер он нема никакве везе са том улицом као што и Војвода Путник нема везе са улицом која носи његово име и, смешно и тужно, како ко схвата, чека аутобус код предузећа “Рудо”. Иста врста неразумевања ствари испољава се и са овим предлогом – због нечега се сматра да градска галерија, која је Београду несумњиво потребна, треба да понесе име Зорана Ћинђића, ваљда зато што је он био најзначајнији сликар у Срба на преласку из прошлог у овај век. Такво обележавање меморије претвара се у карикатуру и постаје контрапродуктивно.

Две групе проблема Из претходних напомена никако не би требало разумети да сам против обележавања меморије на Зорана Ћинђића, напротив, Зорана Ћинђића сам и лично познавао тамо негде од почетка деведесетих када је био одборник у општини Врачар, а познанство се наставило и онда када је постао градоначелник Београда, на кратко. Налазим да се проблеми покренути овом иницијативом групишу око најмање две групе битних чињеница. Једно је група

урбанистичких проблема, друго је група меморијалних проблема. У групу урбанистичких проблема који се тичу неизграђеног простора на Тргу Републике мислим да су најважнији следећи. Од рушења кафане “Коларац”, апотеке “Трајковић” и других објеката 1941. год. тај простор зјаци неизграђен, са огољеним калканима који најквалитетнији трг Београда чине својеврсним руглом. У протеклим деценијама било је много предлога за уређење овог трга, па се притом размишљало најпре о томе шта да се на том простору изгради. Највише је било присталица идеје да се ту гради друга зграда Народног позоришта као дом Опере и Балета Народног позоришта. На једној давној дискусији у Културно-просветној заједници Београда, а поводом ове идеје, један од председника општине Стари град је обећао да то земљиште додели Народног позоришту, што никада није урађено. Колико знам ту идеју заступа и најбољи познавалац позоришта као архитектонског и урбанистичког проблема у нас, Жорж Поповић.

Сасвим узгред, изградња Опере на Новом Београду имала би исте проблеме као и Музеј савремене уметности, као Центар “Сава”, што не бих детаљније образлагао. Осамдесетих година прошлог века, да би се маскирало бескрајно ружни калкани зграда које су чиниле просторни и визуелни оквир трга, изграђен је Тржни центар као привремени објекат. Сада се предлаже рушење тог “Стакленца” а ја мислим да би требало срушити све објекте на том земљишту осим биоксопа “Балкан”, требало би дакле срушити и ону деведесетих година наказно и неправно надграђену зграду. Да би се уклопио у амбијент Трга Републике, нови објект, чија се изградња жели, морао би да има знатан волумен тј. знатну спратност. Тај објект ће, вероватно, бити намењен пословању а само ће једна или две етажe бити градска галерија. Али ма чему да је претежно или искључиво намењен тај објект, најважније урбанистичко питање које се ту поставља јесте да ли је неопходно уклањање објективно малог (само 2,7 м) споменика Нушићу. И одмах да одговорим – није. На том се простору могу израдити многе хиљаде квадратних метара простора а да споменик Нушићу остане онде где је или врло мало померен, на фону те зграде или поред ње. Захтев за уклањање овог споменика је ван сваке стварне урбанистичке потребе, разлози су вероватно сасвим други. Када је тамо негде око 1990. године Удружење драмских писаца Србије кренуло са иницијативом за подизање споменика Нушићу, прво се трагало за локацијом.

Нушић је рођени Београђанин и знају се аутентична места његовог живота у Београду – родна кућа му је била на месту где су данас трезори Народне банке Србије, у Улици Краља Петра, био је управник Народног позоришта, сарадник “Политике” (као Бен Акиба), саградио је кућу у Београду, сахрањен је на Новом гробљу. Тада је одлучено да се споменик подигне код Народног позоришта на најбољем, аутентичном месту јер је за српски народ Нушић најзначајнији као драмски писац. Уследио је конкурс и споменик је откривен 22. 06. 1993. год. Због тога ме је веома развеселила изјава једног познатог драмског писца који је зачуђен тиме што Нушић стоји на Тргу Републике, у вреви и гужви место да је на неком тихом месту. Заборавио је да би из истог разлога требало преселити и Народно позориште а требало би преправити и споменик Кнезу Михаилу који није победник него ослободилац – брениром би требало одвојити кнеза од коња, кнеза би требало поставити на мирно место у Кошутњаку на коме је убијен а коња би требало задржати јер Београђани, који од коњске задњице не виде ослободиоца, то место већ деценијама називају “код коња”.

Тиме би се оствариле две користи – Београђани би добили оно за чиме чезну – коња, а то би уједно био и први споменик једном коњу у култури Београда и Србије. Идеја да се Нушић постави у улици Нушићевој је такође бесмислена из разлога који су наведени напред. Парадоксално, јер у нас је све погрешно, Улица Нушићева пре Другог светског рата звала се Улица Пашићева јер је на углу Теразија и данашње Улице Нушићеве постојала кућа у којој је Пашић становао и која је срушена средином шесте деценије прошлог века због изградње Робне

куће “Београд”. Парадокс је у томе што Нушић нема ама баш никакве веза са Нушићевом улицом, исто толико колико нпр. Војвода Мишић нема везе са булеваром који носи његово име. И многи други јавно саопштени предлози о новом месту за постављање споменика Нушићу имају исте карактеристике потпуног бесмисла – идеја да се скулптура постави у будућ ој пешачкој зони на углу Улица Васе Чарапића и Доситејеве и друго. У те бесмислице спада, на пример, и тврдња да простор на коме је споменик Нушићу није добар јер је бучан и прометан, тј. деградиран, да он ту стоји као чувар парка и да га треба ставити у интимнији простор. Али тај исти деградиран простор јако је добар за крајпуташ (?) Ћинђићу који на том месту неће бити чувар градске галерије која ће носити његово име, и тако даље. Ниво аргументације предлагача стварно не заслужује озбиљан одговор – само су Нушић и Ћинђић достојни труда. Очигледно, споменик Нушићу постављен је на добро и право место и његова локација није привремена, привремено је било само уређење Трга Републике као и данас, уосталом.

Сасвим посебно питање је место и начин обележавања меморије на Зорана Ћинђића. Мислим да је бесмислено да градска галерија носи његово име, како је изложено. Исто тако мислим да је бесмислено да се убијени премијер обележи неком врстом крајпуташ а и то најмање из два разлога. Најпре, та врста споменика је типична за традиционалну руралну културу Срба, па би такав споменик био смешан у Београду, иако је Београд данас веома посељачен град. А затим, у традиционалној култури Срба, крајпуташ се подижу онима за које се зна да су, али се не зна где су погинули. Такав споменик био би дакле споменик незнању оних који то предлажу а био би управо споменик са ефектом супротним од онога што се жели, била би то карикатура а не достојно обележје убијеног премијера. Разуме се, Зорана Ћинђића треба достојно обележити, такође по принципу аутентичног места, колико се може, а ја мислим да се може.

Шта нам је чинити?

Када се ради о споменику Браниславу Нушићу њега треба задржати на месту на коме је јер је то добро и аутентично место. Ублоку између Трга Републике и Улица Француске, Македонске и 29. новембра требало би порушити све објекте осим биоскопа “Балкан” и ту направити другу зграду Народног позоришта у коме би трајно и добро били смештени ансамбли Опере и Балета. У услове конкурса за тај објекат морало би се тражити да тај објекат оствари одговарајући однос, одговарајућу комуникацију са спомеником Нушићу. Простор градске галерије могао би да се нађе на другим, такође квалитетним местима као што је нпр. Славија чија изградња тек предстоји и сл.

Када се ради о споменику или другом обележју за покојног премијера Србије, предлажем да то буде стојећа фигура коју би требало поставити на око тридесет метара од простора на коме је премијер пао као жртва атентата – то је место на коме је донедавно, и потпуно неоправдано, био постављен споменик Борису Кидричу. То је веома добро, достојно и, по несрећи и, аутентично место, место смрти Ћинђићеве.

Споменик Другом српском устанку чије се постављање планира на месту споменика Борису Кидричу, требало би да се постави у парку између Улица Немањине и Балканске – ту је био подигнут двор за Обреновиће, у који је касније смештено Министарство финансија у тадашњем тзв. Финансијском парку. Тај двор је срушен педесетих година прошлог века и споменик Другом српском устанку би ту веома лепо стајао.

Уместо закључка

Проблем сваке власти није да има право, јер то право има чињеницом вршења власти. Али много теже од тога је вршити власт тако да се буде у праву. За то је потребно мудрост, промишљеност, компетентност. Предлози за, убеђен сам, непотребно премештање споменика Нушићу и, такође сам убеђен, непотребне конфронтације са Нушићем у име успомене на Ћинђића погрешно је

опредељење у бити, опредељење исхитрено, непромишљено и по томе штетно. У Београду има места за обележавање свих који то заслужују и никога, без стварно великих разлога, не треба негирати због некога другог. У историји српског народа остаће трајно и Нушић и Ђинђић, сваки са својим доприносом српском народу и Србији.

Или све што је речено можда и није важно. Нушић је геније медитеранског смеха, а смејати се значи бити супериоран (види Бора Глишић: Нушић њим самим), а то се у Србији не прашта. Нушић се замерао многима својим смехом и сада о његовом споменику одлучује можда неидентификовани потомак неке од многих Госпођа Министарки.

У том случају, тако му и треба.